

Obraćanje višeg zamjenika visokog predstavnika Petera Bas-Backera studentima na Univerzitetu u Istočnom Sarajevu

Univerziteti, demokratska kultura i razborit prenos suvereniteta

Znam da je nepopularan kliše govoriti o mladim ljudima kao o budućnosti – ali, činjenica je da je to zaista istina. I također je istina da će vaša budućnost biti potpuno drugačija od prošlosti vaših roditelja. Kada diplomirate zauzećete mjesto u društvu koje se drastično razlikuje od onog koje je postojalo prije svega deceniju, a razlikuje se i od društva kakvo je bilo neposredno pred početak rata.

Pred vama će biti drugačiji izazovi, i način na koji ćete rješavati te izazove će također biti drugačiji.

Ali vaša sposobnost da se suočavate s tim izazovima će u velikoj mjeri biti određena kvalitetom obrazovanja i školovanja koje dobijete, i mislim da niko ovdje – ni profesori ni studenti – ne može osporiti činjenicu da postojeći sistem obrazovanja u Bosni i Hercegovini nije savršen i da je neadekvatan da bi se suočio sa novim izazovima.

Realno stanje

Problemi su sasvim jasni. Samo u tercijarnom sektoru obrazovanja imamo neadekvatno trošenje sredstava, previše studenata, premalo nastavnog kadra, te hronični nedostatak prostorija za nastavu, opreme, knjiga i specijaliziranih sredstava; u mnogim nastavnim predmetima njihovi sadržaji i programi nisu revidirani ni ažurirani godinama, niti obuhvataju najnovija međunarodna istraživanja. I naravno, kao što većina vas zna, zbog činjenice da Bosna i Hercegovina još uvijek nije ispoštovala svoje međunarodne obaveze i usvojila Zakon o visokom obrazovanju, univerzitetske diplome iz BiH nisu priznate van granica BiH niti su diplome univerziteta van BiH priznate unutar zemlje.

U ostatku Evrope, danas je normalno da studenti slušaju i polažu predmete na više univerziteta – studenti iz moje zemlje, Holandije, često provode po semestar ili dva na univerzitetima u Njemačkoj ili Britaniji ili Francuskoj, na primjer, dok studenti iz tih zemalja dolaze na naše univerzitete. Međutim, zbog činjenice da sadržaji predmeta koji se predaju u Bosni i Hercegovini još uvijek nisu usklađeni sa standardima evropskih univerziteta, studenti iz ove zemlje još uvijek nemaju mogućnost da dio svojih studija završavaju na stranim univerzitetima.

Oprostite mi što sam započeo sa ovim nabrojanjem nedostataka obrazovnog sistema u BiH, ali ne vjerujem da ste me pozvali danas ovdje da dajem uljepšan i nerealan prikaz izazova sa kojima se suočavate.

Nova dinamika i novi značaj

I ja *zaista* vjerujem da će stvari biti bolje, i to ubrzo, zato što nakon godina nepotrebnog odlaganja (koji je u velikoj mjeri uzrokovan time što političari nisu imali predodžbe ali i time što nastavno osoblje i studenti nisu protestovali) na sigurnom smo putu da napravimo zaokret u reformama koje će

univerzitetima u Bosni i Hercegovini dati novu dinamiku i novi značaj.

U naredne dvije sedmice Parlament BiH će voditi diskusiju o Nacrtu zakona o visokom obrazovanju koji će, ako se usvoji, pomoći da se riješe mnogi od problema koje sam upravo naveo.

Zakon će univerzitetima omogućiti da imaju propisan nezavisni temelj, kantoni u Federaciji, entiteti i država će imati odgovarajuću ulogu u upravljanju i finansiranju, a sveukupna kontrola nad univerzitetima će biti decentralizirana. Cilj je da se osigura da vlasti ne diktiraju šta se predaje na univerzitetima a da se istovremeno osigura da se univerziteti pridržavaju zdravog načela upravljanja i prihvatljivih standarda akademskog integriteta.

Novi zakonski propisi će zamijeniti postojeći sistem u kojem fakulteti predstavljaju zakon za sebe, utvrđuju stepene i studijske grupe na način koji nije ni transparentan niti odgovoran.

Zakon o visokom obrazovanju će i utrti put priznavanju akademskih kvalifikacija stečenih u Bosni i Hercegovini u ostatku Evrope te omogućiti studentima da dio svojih studija završe na univerzitetima u inostranstvu.

Zakon predstavlja značajan korak na putu da Bosna i Hercegovina ispuni svoje obaveze prema Lisabonskoj konvenciji (koja je potpisana 2003. godine), Bolonjskom procesu (kojem se pridružila iste godine) te Evropskom partnerstvu, programu opsežnih reformi koji je izrađen kako bi zemlju pripremio za eventualno članstvo u Evropskoj uniji.

Nakon što se usvoji Zakon o visokom obrazovanju Bosna i Hercegovina će otvoriti put za dalje integracije u region i u Evropu i pridružiće se grupi od 45 zemalja širom kontinenta koje su već usvojile ovakvu vrstu zakonskih propisa.

Ove zemlje teže da do 2010. godine stvore Evropsko područje

visokog obrazovanja, izgrađeno na principu kvaliteta i transparentnosti, a unutar kojeg se nastavnici, profesori i studenti mogu kretati sa lakoćom, razmijenjivati iskustva i znanja i dobiti pravično priznanje svojih kvalifikacija.

Demokratska kultura

Ova zajednička evropska aktivnost takođe potcrtava značaj visokog školstva za razvoj demokratskih vrijednosti; utemeljena je na premisi da se raznolikost kultura i jezika i različitost sistema visokog školstva može ujediniti u zajedničku »demokratsku kulturu« koja promoviše učešće studenata te kritički ali, ipak, kreativni način razmišljanja.

Ta »demokratska kultura« je u skladu sa povećanjem autonomije univerziteta i smanjenjem uplitanja države.

O ovim pitanjima sam detaljnije govorio jer želim da naglasim da ono što se dešava na univerzitetima, ono što se dešava na ovom univerzitetu, i ono što se dešava u vezi sa zakonima oko univerziteta ima relevantnost i značaj koji prevazilazi same univerzitete.

Ono što se ovdje događa utiče na zemlju kakva će Bosna i Hercegovina postati; i to će uticati, na dobar ili loš način, na napore Bosne i Hercegovine da se u potpunosti integriše u ostatak Evrope.

Ono što je na kocki ide dalje od toga da li, naprimjer, studenti mogu studirati u inostranstvu ili da li su vaše diplome priznate u drugim zemljama, već se to dotiče pitanja koliko se dobro studenti u Bosni i Hercegovini pripremaju da pomognu u izgradnji demokratskog društva i koliko je dobro pripremljena ova zemlja da da doprinos široj evropskoj zajednici, čiji dio želi da postane.

Velika pitanja će biti na vagi kada Parlament bude diskutovao o Zakonu o visokom obrazovanju u predstojećim sedmicama.

Pitanja koja bismo danas ovdje trebali postaviti su sljedeća: na koji način univerziteti u BiH uključujući Univerzitet u Istočnom Sarajevu doprinose razvoju pravednog, demokratskog i prosperitetnog društva? Na koji način ovaj univerzitet doprinosi sposobnosti Bosne i Hercegovine da unaprijedi pravdu, demokratiju i prosperitet u Evropi kao cjelini?

Bio bih veoma zainteresiran da čujem vaše odgovore na ova pitanja tokom naše diskusije.

Evropski standardi

Sada ću raditi pod pretpostavkom da svi u ovoj prostoriji – poput velike većine građana u zemlji – smatraju da je dovođenje ovog i drugih univerziteta u Bosni i Hercegovini u sklad sa evropskim standardima i vrijednostima dobra stvar (i to ne samo zbog kratkoročnih prednosti kao što je mobilnost studenata koju će to donijeti sa sobom).

Prednost evropskih standarda i vrijednosti je prvenstveno u tome što se pokazalo da, tokom kontinuiranog vremenskog perioda, imaju ogroman i pozitivan uticaj na živote stotina miliona ljudi.

Mislim da je ovo činjenica koja se gubi iz vida kada je u pitanju javna diskusija o naporima Bosne i Hercegovine da potpiše Ugovor o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom i, kasnije vremenom, da stekne punopravno članstvo u Evropskoj uniji.

Ovaj pothvat se često prikazuje kao da je neka vrsta rituala u kojem organi vlasti BiH moraju da skaču kroz obruče kako bi zadovoljili zahtjeve birokrata u Briselu.

Kada je ovo mišljenje javnosti ne iznenađuje činjenica da je političarima lako – iz razloga za koje često misle da ih nije neophodno u potpunosti objasniti – da se čvrsto drže svojih pozicija i izjave da neće ispoštovati ovaj ili onaj zahtjev evropskih procesa integracije.

Da se zaista radi o skakanju kroz obruče ja bih rekao da se političari u ovoj zemlji trebaju češće čvrsto držati svojih pozicija. Ali ovdje se *ne radi* o preskakanju obruča. Radi se o tome da se u Bosni i Hercegovini primjene standardi i vrijednosti koji su unaprijedili kvalitet života u Evropskoj uniji; radi se tome da se primjene standardi i vrijednosti koji su evropskim građanima dali neuporedive nivoe fizičke i pravne sigurnosti.

(Šta su evropski standardi: pa, oni se kreću od transparentnog slobodnog glasanja na izborima preko profesionalne kontrole kvaliteta hrane do pravila da se održi dinamično i konkurentno tržište).

Cilj Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i Evropskog partnerstva jeste da se počne sa pružanjem ove vrste prednosti i građanima Bosne i Hercegovine. Što prije politički lideri ove zemlje donesu i provedu reforme utoliko će prije građani u BiH biti u mogućnosti da osjete pozitivne rezultate. (A ove godine će Vijeće ministara Evropske unije razmotriti Evropsko partnerstvo sa Bosnom i Hercegovinom).

U tom pogledu bih ponovo naglasio da Zakon o visokoškolskom obrazovanju predstavlja izričit uslov iz Evropskog partnerstva. Isti će uvesti evropske standarde u Bosnu i Hercegovinu, te Bosnu i Hercegovinu približiti Evropi.

Bosna i Hercegovina nije drugačija

Postoji škola mišljenja koja tvrdi da je zbog svog tragičnog iskustva početkom devedestih godina prošlog vijeka Bosna i Hercegovina drugačija – trebalo bi je tretirati kao poseban slučaj, a kao posljedica toga, evropski standardi i vrijednosti bi se trebali uvoditi laganim tempom.

Ovaj argument je pogrešan iz dva razloga.

Upravo *zbog* užasnih iskušenja koja su građani ove zemlje morali da izdrže početkom devedestih godina, građanima BiH bi

se prava i slobode koja proizilaze iz evropskih standarda i vrijednosti trebala dati – prije, a ne kasnije. I historijska je činjenica da su vrijednosti i standardi koji su sada ugrađeni u Evropsku uniju iste vrijednosti i standardi koji su pomogli zemljama članicama koje su osnivači EU da se uzdignu iz haosa koji je stvorio Drugi svjetski rat.

Evropske vrijednosti i standardi su *ključni* faktori poslijeratnog oporavka, a ne dodatni izazov. (Oni otvaraju put ka stvaranju otvorenog društva zasnovanog na vladavini prava.)

Drugo, čini se da neki smatraju da projekat evropske integracije Bosne i Hercegovine ne može uspjeti zbog neslaganja, nepovjerenja i uzajamnog optuživanja koji su i dalje nus-produkti rata. Međutim, tokom 1957. godine, Vlade potpisnice Rimskog ugovora su ulagale velike napore da pokušaju osigurati hranu, smještaj, odjeću i zaposlenje za svoje građane. Evropa se još uvijek borila s gorčinom i dezorganizacijom koje je iza sebe ostavio rat. A Njemačka, jedna od potpisnica Rimskog ugovora, bila je pod vojnom okupacijom, dok je jedna od zemalja koje su je okupirale također bila potpisnica Rimskog ugovora – Francuska.

Okolnosti koje su tada preovladavale nisu nimalo obećavale: strategija usvojena s ciljem rješavanja takve situacije bila je optimistična, pragmatična, odlučna i pravovremena! (U slabo osvijetljenoj prostoriji potrebna vam je lampa.) Ova strategija može osigurati rezultate u Bosni i Hercegovini i već vidim znakove takvog jednog pragmatičnog stava.

Prenos suvereniteta

Kao što sam spomenuo, kada je potpisan Rimski ugovor jedna od zemalja potpisnica je još uvijek bila pod okupacijom druge zemlje potpisnice (a nekih 12 godina ranije stanje je bilo obrutno, tada je Francuska bila pod njemačkom okupacijom). To su bile zemlje s gorkom i nasiljem obilježenom historijom borbe za suverenitet, a ipak njihova spremnost da izvrše prenos

suvereniteta bila je ugrađena u same temelje Evropske unije. Ova spremnost zasnivala se na oštroomnoj kalkulaciji i spoznaji vlastitih interesa.

Evropska unije osnovana je na temeljima izuzetno prozaične organizacije nazvane «Evropska zajednica uglja i željeza». Teško da možete naći praktičnije stvari od uglja i željeza. Ove sirovine bile su glavni oslonac evropskog industrijskog društva tokom pedesetih godina, a Francuska i Njemačka su shvatile da zajedničko rukovođenje proizvodnjom može osigurati zaživljavanje «ekonomije obima» kao i druge prednosti, dok su istovremeno postale svjesne da bi zbog ovog zajedničkog upravljanja strateškim resursima bilo daleko teže za ove dvije da međusobno zarate.

Nije se tu radilo o slavi, časti i nacionalnom ponosu nego o dobrobiti i sigurnosti miliona ljudi. Ove zemlje nisu izvršile prenos suvereniteta bez razmišljanja, učinile su to promišljeno.

Od 1973. godine, kada je započet proces proširenja, nove zemlje članice EU su procijenile da je ovakava razmjena – ustupanje nekih elemenata suvereniteta u zamjenu za boljitak i sigurnost građana – zapravo korisna razmjena. To je podrazumijevalo ogromna prilagođavanja u socijalnom, ekonomskom i političkom smislu u svakoj zemlji. Istorijski gledano, zemlje koje su nastojale steći članstvo u EU su već bile usred procesa strateških promjena, a očigledan primjer je Centralna Evropa nakon 1989. godine. Dinamika promjena, u periodu kada su ove zemlje rušile dotadašnji neuspješan sistem i gradile alternativu, bila je kompleksna i zahtjevna ali pogodnosti koje su iz toga proizašle bile su konkretne i obimne. Uzimajući u obzir samo dotok sredstava iz EU, Rumunija će tokom prve tri godine članstva dobiti više od 10 milijardi Eura, a Bugarska će dobiti negdje oko 4 milijarde Eura. Ova sredstva imaju za cilj da olakšaju provođenje reformi i inicijativa (za poljoprivredu, infrastrukturu, izgradnju institucionalnih kapaciteta, obuku itd.), što će ovim zemljama

pomoći da same ostvare više financijskih sredstava – dakle, radi se o novčanim sredstvima koja će generirati dodatna novčana sredstva.

Posebno zanimljiv primjer je Irska – zemlja na jednom kraju evropskog kontinenta koja se po broju stanovnika, teritoriji i etničkim različitostima može izuzetno dobro uporediti s Bosnom i Hercegovinom, na dugom kraju kontinenta.

Tokom prošle generacije Irska je bila jedna od najsiromašnijih zemalja Evrope, dok je danas, gledajući po glavi stanovnika, druga najbogatija zemlja.

Obim irske ekonomije se u zadnjih 20 godina skoro učetverostručio. Smanjeni su porezi, nezaposlenost je drastično reducirana a strana ulaganja su zabilježila nevjerovatan porast. Bilo je potrebno deset godina od priključenja Irske Evropskoj uniji 1973. godine da se zabilježi brzi rast svih onih koristi koje je Irskoj donijela EU, ali porces priključenja i poslijepristupni priliv razvojnih fondova iz Brisela omogućio je da se uspotave praktični i operativni temelji ekonomije koja je mogla početi da konkuriira na globalnom tržištu. Značajno je naglasiti da Irska danas prestaje biti korisnik fondova EU i dobija status zemlje koja daje vlastita sredstva u evropske fondove.

Nema razloga da Bosna i Hercegovina ne krene istim razvojnim putem, a ukoliko to učini, vi ćete nakon diplomiranja svoje karijere graditi u okruženju ekonomske liberalizacije i ekonomskog rasta dok se ova zemlja bude priključivala najdinamičnijem ekonomskom regionu na planeti.

To je perspektiva koja obećava, a dobra vijest je da se radi o realnoj perspektivi, sve dok građani svoje lidere budu smatrali odgovornim za strateške odluke koje donose, a to je, s druge strane, upravo onaj razlog zbog kojeg mora doći do razvoja, i to geometrijskom progresijom, demokratske kulture univerziteta.

Hvala.